

Timothy Snyder

LA NOSTRA MALALTIA

**Lliçons
de llibertat
en un diari
d'hospital**

TIMOTHY SNYDER

La nostra malaltia

Lliçons de llibertat
en un diari d'hospital

Traducció de
Maria Llopis Freixas

Galàxia Gutenberg

Títol de l'edició original: *Our Malady*
Traducció: Maria Llopis i Freixas

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2.ª 1.^a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: octubre de 2020

© Timothy Snyder, 2020
Tots els drets reservats
© de la traducció: Maria Llopis i Freixas, 2020
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2020

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Romanyà-Valls
Pl. Verdaguer, 1 Capellades-Barcelona
Dipòsit legal: B 18157-2020
ISBN: 978-84-18526-00-8

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a part de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45)

Ara hi veiem de manera fosca, com en un mirall poc clar; després hi veurem cara a cara. Ara el meu coneixement és limitat; després coneixeré del tot, tal com Déu em coneix.

1 Corintis, 13:12

Índex

Pròleg. Solitud i solidaritat	13
Introducció. La nostra malaltia	25
Lliçó 1. L'assistència sanitària	
és un dret humà	33
Lliçó 2. La renovació comença	
pels nens	75
Lliçó 3. La veritat ens farà lliures	97
Lliçó 4. Els metges han d'estar al capdavant	129
Conclusió. La nostra recuperació	
Epíleg. Ràbia i empatia	165
Agraïments	171
Notes	175

La nostra malaltia

Pròleg

Solitud i solidaritat

Quan em van admetre a urgències, en plena nit, vaig fer servir la paraula malestar per descriure al metge com em trobava. Em feia mal el cap, sentia formigueig a les mans i els peus, estossejava i gairebé no em podia moure. De tant en tant, tenia calfreds. El dia que acabava de començar, el 29 de desembre de 2019, podria haver estat l'últim per a mi. Tenia un abscess de la mida d'una pilota de beisbol al fetge, i la infecció s'havia estès a la sang. En aquell moment no sabia tot això, però sí que m'estava passant alguna cosa molt greu. «Malestar», és clar, vol dir debilitat i cansament, la sensació que tot va malament i no hi ha res a fer.

Malestar és el que sentim quan tenim una malaltia. *Malaise* (malestar) i *malady* (malaltia) són paraules molt antigues, procedents del francès i el llatí, que s'utilitzen en anglès des de fa centenars d'anys; en l'època de la independència dels Estats Units, significaven alhora malaltia i tirania. Després de la massacre de Boston, di-

versos bostonians prominents van escriure una carta en què reclamaven el final de «la malaltia nacional i colonial».¹ Els pares fundadors dels Estats Units utilitzaven *malaise* i *malady* tant quan parlaven de la seva pròpia salut com de la salut de la república que havien creat.

Aquest llibre parla d'una malaltia; no la que he patit jo, tot i que em va ajudar a descobrir l'altra, sinó la que patim tots els nord-americans: «La nostra malaltia pública», en paraules de James Madison.² Aquesta malaltia, la nostra, inclou la malaltia física i la perversitat política que l'envolta. Patim una afecció que ens costa llibertat i una manca de llibertat que ens costa salut. La nostra política s'ocupa massa de la maledicció del dolor i massa poc de les benediccions de la llibertat.

Quan em vaig posar malalt a finals del 2019, feia temps que estava reflexionant sobre la idea de llibertat. Com a historiador, feia vint anys que escrivia sobre les atrocitats del segle xx: la neteja ètnica, l'Holocaust nazi i el terror soviètic, entre d'altres. Recentment havia reflexionat i parlat sobre el fet que la història ens defensa de la tirania avui i salvaguarda la llibertat per al futur. L'última vegada que vaig aparèixer en públic, vaig pronunciar una conferència sobre com fer dels Estats Units un país lliure.³ Aquella tarda em trobava molt malament, però vaig complir el meu compromís i després me'n vaig anar a l'hospital. El que va passar a continua-

ció m'ha ajudat a reflexionar més a fons sobre la llibertat i sobre els Estats Units.

Quan em vaig posar davant del faristol a Munic, el 3 de desembre de 2019, tenia apendicitis. Els metges alemanys no se'n van adonar. El meu apèndix va rebentar, i la infecció va arribar al fetge. Els metges nord-americans ho van passar per alt. Així va ser com vaig acabar a les urgències d'un hospital de New Haven, Connecticut, el 29 de desembre, amb els bacteris inundant-me el torrent sanguini, mentre seguia pensant en la llibertat. En cinc hospitals, durant tres mesos, entre el desembre del 2019 i el març del 2020, vaig prendre notes i vaig fer esbossos. La connexió entre la llibertat i la salut era fàcil d'entendre quan no podia moure el cos a voluntat i el tenia connectat a bosses i sondes.

Quan miro les pàgines dels meus diaris d'hospital, tacades de solució salina, alcohol i sang, veig que les parts de New Haven, escrites els últims dies de l'any, aborden les poderoses emocions que em van salvar quan estava a prop de la mort. Una ràbia intensa i una suau empatia em van sostenir i em van empènyer a tornar a reflexionar sobre la llibertat. Les primeres paraules que vaig escriure a New Haven van ser «només ràbia, ràbia solitària». Mai he sentit res més clar i intens que aquella ràbia en plena malaltia mortal. M'envaïa a l'hospital de

nit i em proporcionava una torxa que s'encenia enmig d'una foscor com no havia conegut mai.

El 29 de desembre, després de disset hores a urgències, em van operar el fetge. Ajagut de panxa enlaire al llit, la matinada del 30 de desembre, amb els braços i el pit connectats a vies i sondes, no podia tancar els punys, però vaig imaginar que ho feia. No podia incorporar-me repenjan-me en els avantbraços, però em vaig veure fent-ho. Era un altre pacient més en una altra planta d'hospital més, amb altres òrgans més que estaven fallant, amb altres vasos més plens de sang infectada. Però no em sentia així. Em sentia com una versió immobilitzada i furiosa de mi mateix.

La ràbia era d'una puresa bellíssima, sense cap objecte que la taqués. No estava enfadat amb Déu; allò no era culpa seva. No estava enfadat amb els metges i els infermers, persones imperfectes en un món imperfecte. No estava enfadat amb els vianants que caminaven lliurement per la ciutat, fora de la meva habitació de llençols rebregats i tubs variats, ni amb els repartidors que tancaven les portes de cop, ni amb els camioners que tocaven el clàxon. No estava enfadat amb els bacteris que celebraven el botí de la meva sang. La meva ràbia no anava dirigida contra res. Estava furiós amb un món en què jo no hi era.

Estava furiós, per tant existia. La ràbia projectava una llum que permetia veure'm la silueta. «L'ombra del soli-

tari és l'extraordinari», vaig escriure enigmàticament al meu diari. Les meves neurones s'estaven despertant. L'endemà, 31 de desembre, la meva ment va començar a refer-se de la sèpsia i la sedació. Ja era capaç de pensar durant una mica més que uns quants segons. La meva primera reflexió perllongada va estar dedicada a la singularitat. Ningú havia travessat la vida com jo, prenent les mateixes decisions. Ningú estava passant la nit de Cap d'Any en la mateixa situació i amb les mateixes emocions que jo.

Volia que la meva fúria em tragués del llit i em portés a un altre any. En el meu cap veia el meu cadàver, la seva descomposició. La previsibilitat de la putrefacció era horrible. Sempre ho ha estat per a tots els que han viscut. El que jo volia era la imprevisibilitat, la meva pròpia imprevisibilitat, i el meu propi contacte amb la imprevisibilitat d'altres. Durant unes quantes nits, la meva ràbia va ser la meva vida. Era aquí i ara, i jo volia més aquí i més ara. Ajagut al llit, somiava tenir unes quantes setmanes més, i després altres setmanes més, en les quals no sabia què se'n faria, del meu cos, ni què li passaria al meu cap, però sí que sabia que la persona que sentia i pensava era jo. La mort acabaria el meu sentit de com podien i havien de ser les coses, del que era possible i bell. I aquest no-res, «aquest no-res concret», com vaig escriure al meu diari, era contra el que estava furiós.

La ràbia m'acompanyava només uns minuts cada vegada, i em donava calidesa a més de llum. Sentia el cos estranyament fred, tot i la febre. La nit de Cap d'Any, al meu llit d'hospital, volia que sortís el sol i m'omplís l'habitació. Volia que em fregués la pell. Després de tres dies de tremolors, necessitava una escalfor que no fos només la meva, que s'escapava a través dels prims llençols que s'embullaven tota l'estona entre les vies que m'entraven al pit i el braç. L'alba hivernal a Nova Anglaterra, a través d'una gruixuda finestra, no és gran cosa; estava vivint en símbols i desitjos.

No volia que la torxa que em cremava al cap fos una llum solitària. I no ho era. Va venir gent a visitar-me. La meva dona va aixecar l'estor i va entrar el pàllid any nou. Quan van començar a arribar altres visites, vaig intentar imaginar com reaccionarien en veure'm impotent al llit, però no ho sabia. Vaig recordar que alguns dels vells amics que em venien a veure acostumaven a dir que els pacients que reben visites es curen millor. Probablement tenen raó: la salut depèn molt d'estar junts, en aquest sentit i en molts d'altres.

Una visita ens ajuda a estar sols. Estar junts de manera solidària permet tornar tranquil·lament a la soledat. Amb el simple fet d'aparèixer, els meus amics van despertar records, cadenes d'associacions cap al passat. Vaig recordar un instant en què una amiga em va explicar aquesta idea tan pragmàtica de per què cal visitar els malalts:

anys abans, jo havia anat a visitar-la, quan era ella la que estava malalta, i embarassada, al mateix hospital en el qual em trobava jo ara. Vaig pensar en els seus fills i en els meus. Estava començant a aparèixer un altre estat d'ànim: una dolça empatia.

La ràbia era cosa meva, el meu desig de ser un so i no un ressò, de compondre, i no descompondre'm. No era una ràbia contra res, excepte tot l'univers i les seves lleis de la no-vida. Durant una o dues nits, vaig brillar amb la meva pròpia llum. No obstant això, a poc a poc i amb suavitat, va començar a envair-me un altre esperit, que em va sostenir de manera diferent: el sentiment que la vida només era veritable vida si no girava exclusivament al meu voltant. Aquesta actitud, com la ràbia, em visitava quan estava sol, quan no podia fer gairebé res per mi mateix, quan tota la meva sensació de moviment es limitava a les imatges que tenia al cap. En aquest estat d'ànim, tenia la impressió d'estar en algun tipus de grup, amb altres persones, fent tombs a través del temps. Quan vaig intentar dibuixar-ne el sentiment al meu diari, el resultat en va ser una nau desigual i flotant. Lleugerament semblant a un rai.

Un rai es pot construir, amb temps, a partir de diferents peces. Jo formava part d'un rai, i n'hi havia d'altres també; anàvem surant i avançant plegats a empen-

tes i rodolons per les mateixes aigües, de vegades sense esforç, de vegades contra les roques. Si la meva post s'enfonsava en les profunditats, el rai bolcaria o aniria a la deriva. Algunes posts del rai estaven més lluny de la meva, i altres, més a prop. Em recitava a mi mateix de quines maneres estaven lligades les vides dels meus fills a la meva. L'important no era que jo fos un individu, sinó que era seu: el seu pare. Tota la seva existència comportava l'expectativa de la meva presència. Mai havien deixat de tocar-me. Les seves posts sempre havien estat lligades a la meva.

Vaig imaginar les coses que canviarien sense mi, començant pels detalls quotidians que omplen el calendari mental d'un progenitor: entrenaments de futbol, deures de matemàtiques, lectures en veu alta. Vaig comprendre amb dolor que les meves visions del meu fill sense mi i la meva filla sense mi eren tan reals com la meva vida anterior amb ells. Vaig veure al meu cap com es desplegava el seu futur sense mi, i després vaig rebobinar.

Aquest vague reconeixement que la meva vida no era meva, aquesta suau empatia, em va allunyar de la mort. El sentiment que la vida es compartia va començar amb els meus fills però es va anar estenent, com una col·lecció desigual de posts de fusta per construir el rai. Avançava entre estrebades i esquitxades amb tots els que coneixia i estimava, i tothom en patiria les conseqüències si jo queia ara. En aquest estat d'ànim no em sentia furiós,

sinó que surava a la deriva mentre recordava, pensava, empatitzava.

La ràbia em va ajudar a veure'm a mi mateix, em va ajudar a fer que el cos i la ment es diferenciessin després de la commoció. L'empatia em va situar entre d'altres. En aquest estat, no era tan important ser especial. Era important estar dins d'altres persones, en els seus records i expectatives, com un suport en la configuració de les seves vides, una boia per a les travessies difícils. Si la meva vida no era només meva, la meva mort tampoc era només meva. En arribar a aquest punt, vaig tornar a posar-me furiós. No podia ser.

L'empatia, encara que totalment diferent de la ràbia, actuava en conjunció amb ella. Cada estat d'ànim revelava una veritat, un element dins meu. Cap bastava per si sol; els necessitava tots dos. Necessitava la torxa i el rai, el foc i l'aigua, la solitud i la solidaritat, per curar-me, per ser lliure. I el que em va passar a mi, sospito, els passa també als altres.